

นาฏกรรมในขบวนแห่ประเพณีสมมาน้ำคั้นเพ็งเส็งประทีป จังหวัดร้อยเอ็ด*

THE PERFORMING ARTS OF THE PROCESSION OF THE SOMMA NAM KHUEN PHENG
SENG PRATIP FESTIVAL IN ROI-ET PROVINCE

ปารเมศ มุลพิมพ์¹, อูรารมย์ จันทมาลา²

Paramet Moonpim¹, Ourarom Chantamala²

คณะศิลปกรรมศาสตร์และวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม^{1,2}

Faculty of Fine and Applied Arts, Mahasarakham University, Thailand.^{1,2}

Email : moonpim2533@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษานาฏกรรมในขบวนแห่ประเพณีสมมาน้ำคั้นเพ็งเส็งประทีป จังหวัดร้อยเอ็ด 2) เพื่อศึกษาการประกอบสร้างในขบวนประเพณีสมมาน้ำคั้นเพ็งเส็งประทีปเครื่องมือที่ใช้ในการทำข้อมูลได้แก่ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ กลุ่มผู้รู้ ประกอบด้วย อาจารย์ด้านนาฏศิลป์ จำนวน 3 คน อาจารย์ด้านเครื่องแต่งกาย จำนวน 3 คน และนักดนตรี จำนวน 3 คน รวม 9 คน และระยะเวลาการเก็บข้อมูล แล้วนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า 1. นาฏกรรมในขบวนแห่ประเพณีสมมาน้ำคั้นเพ็งเส็งประทีป จังหวัดร้อยเอ็ดเป็นลักษณะการแสดงของนาฏยประดิษฐ์ที่เกิดการร่ายรำหรือการใช้ท่ารำของนาฏศิลป์พื้นเมือง การใช้ท่ารำแบบการรำสมัยทวารวดี การใช้ท่ารำแบบการรำขอม มาประดิษฐ์ให้เกิดรูปแบบนาฏกรรมที่สวยงาม 2. การประกอบสร้างในขบวนประเพณีสมมาน้ำคั้นเพ็งเส็งประทีป จังหวัดร้อยเอ็ดได้แก่ รูปแบบการแสดง รูปแบบแถว สีสันท่ารำ และอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการแสดง เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายดนตรี เพื่อประกอบสร้างการแสดงที่มีความสัมพันธ์กันอย่างลงตัวและเกิดสุนทรียภาพของการแสดง

คำสำคัญ : 1. นาฏกรรม 2. ขบวนแห่ 3. สมมาน้ำคั้นเพ็งเส็งประทีป

ABSTRACT

The objectives of the research article were 1) to study the performing arts in the procession of the Somma Nam Khuen Pheng Seng Pratip Festival in Roi-Et province, and 2) study the construction in the procession of the Somma Nam Khuen Pheng Seng Pratip. The instruments used were observation, unstructured interview, and study duration. The sample used for the study consisted of three performing arts specialists, three costume design specialists, and three musicians. Research results were presented by the descriptive analysis.

The results revealed that the performing arts in the procession of the Somma Nam Khuen Pheng Seng Pratip Festival in Roi-Et province was a choreography or a performance integrated traditional dance, Davaravati dance, and Khmer dance, in order to create the performance. Furthermore, the achievement of the performance depended on a performing format, a row format, dance styles, performance properties, costumes, and music, to create the harmonious performance and aesthetics of the show.

Keywords : 1. Performing Arts 2. Procession 3. Somma Nam Khuen Pheng Seng Pratip

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำวิจัย

ประเพณี คือ ความประพฤติสืบต่อกันมาจนเป็นที่ยอมรับของส่วนรวม สิ่งใดก็ตามเมื่อประพฤติซ้ำๆ กันอยู่บ่อยๆ จนเป็นความเคยชิน ก็เกิดเป็นนิสัยขึ้น ความประพฤติเหมือนๆ กันเป็นส่วนใหญ่ในหมู่คณะเรียกว่าประเพณีหรือนิสัยสังคมประเพณีซึ่งได้รับมรดกตกทอดกันมาแต่เก่าก่อน เรียกว่าประเพณีเดิม เป็นประเพณีที่สืบกันต่อๆ มา ประเพณีเดิมเป็นพื้นฐานของเรื่องทั่วไปที่ประเพณีเดิมอยู่ได้ เพราะมีสิ่งใหม่เข้ามาช่วยเสริมสร้างสิ่งเก่าอยู่เสมอ และกลมกลืนเข้ากันได้ดี จึงทำให้ประเพณีเดิมยังคงรูปมีชีวิตอยู่ต่อไปได้ประเพณีเดิมรวมทั้งประเพณีที่เป็นสิ่งใหม่ทำให้ประเพณีเดิมเปลี่ยนแปลงไปเรียกว่าประเพณีรวม ถ้าแยกกันในทางศึกษาออกเป็นแต่ละท้องถิ่น แล้วเอาเปรียบเทียบกับกันจะเห็นว่าประเพณีของแต่ละภาคมีทั้งที่เหมือนกันและไม่เหมือนกัน ชาติต่างๆ ย่อมมีประเพณีประจำชาติและถ่ายทอดกันมาโดยลำดับหากประเพณีนั้นเป็นของดีอยู่แล้วก็รักษาไว้เป็นวัฒนธรรมประจำชาติหากไม่ดีก็แก้ไขเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเทศะ โดยเฉพาะประเพณีของไทยที่ยังรักษาไว้เป็นวัฒนธรรมประจำชาติ เช่นการเกิด การบวชนาค การแต่งงาน การทำบุญอายุ การตาย ประเพณีเกี่ยวกับ เทศกาลตรุษ สารทสงกรานต์ ลอยกระทง (นิพนธ์ สุขสวัสดิ์, 2529)

ประเพณีสมมน้ำคั้นเพ็งเส็งประทีป หรือประเพณีลอยกระทง หรือพิธีลอยกระทงนี้มีมาแต่โบราณกาลแล้ว ครั้นเมื่อนางนพมาศหรือท้าวศรีจุฬาลักษณ์พระสนมเอกของสมเด็จพระร่วงเจ้าได้เป็นผู้คิดกระทงรูปดอกบัว และรูปอื่นๆ เป็นคนแรก เพื่อถวายแด่พระร่วงเจ้าทรงลอยน้ำเมื่อเสด็จประพาสลำน้ำคั้นกลางเดือน 12 พร้อมกันนั้นก็ได้แต่งลำนำสำหรับขับร้องถวายด้วย สมเด็จพระร่วงเจ้าตรัสชมเชยนางนพมาศที่ประดิษฐ์กระทงได้สวยงามและรับสั่งให้ถือเป็นประเพณีตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา ตลอดจนสมัยกรุงศรีอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ (สมชัย ใจดี, ยรรยง ศรีวิริยาภรณ์, 2531)

ประเพณีลอยกระทงเป็นประเพณีที่มีในทุกๆ ภาค เช่น ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นั้น นอกจากนี้ยังคงมีอีกหนึ่งจังหวัดในภาคอีสานหรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีการจัดประเพณี ลอยกระทงที่มีความยิ่งใหญ่ ก็คือ จังหวัดร้อยเอ็ด เมืองร้อยเอ็ดหรือเมืองสาเกตนคร เป็นเมืองเก่าที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน ในอดีตเคยเป็นเมืองศูนย์กลางการปกครองในภูมิภาคนี้ มีวัฒนธรรมประเพณีที่เจริญรุ่งเรือง และปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยโบราณที่ชาวร้อยเอ็ดให้ความเชื่อและยึดถือปฏิบัติมาจนถึงทุกวันนี้ ไม่ว่าจะเป็นงานบุญแห่เวฬุ งานสงกรานต์ งานแห่เทียนเข้าพรรษา งานบุญบั้งไฟ กวนข้าวทิพย์วันออกพรรษา ฯลฯ และยังมียานบุญประเพณีที่จัดอย่างยิ่งใหญ่ต่อเนื่องกันมายาวนานได้แก่งานบุญลอยกระทงหรืองาน “สมมน้ำคั้นเพ็งเส็งประทีป” ในวันเพ็ญเดือน 12 ของทุกปี สมมน้ำคั้นเพ็งเส็งประทีป มาจากคำว่าสมมน้ำ หมายถึง การขอขมาแม่น้ำคั้นเพ็ง หมายถึง วันเพ็ญ เสงี่ยมหมายถึง การประกวด-แข่งขันประทีป หมายถึง กระทง โดยมีความหมายรวมว่า ประเพณีขมน้ำในคืนวันเพ็ญและการแข่งขันประกวดกระทง โดยรูปแบบคล้ายงานประเพณีลอยกระทงในภาคเหนือที่เรียกกันว่า เเผเทียนเล่นไฟ ที่เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย ซึ่งจังหวัดร้อยเอ็ดนับเป็นจังหวัดแรกในภาคอีสานที่มีความโดดเด่นในงานบุญประเพณีนี้กันมาช้านาน ซึ่งงานบุญประเพณีสมมน้ำคั้นเพ็งเส็งประทีป นี้จัดขึ้นบริเวณเกาะกลางบึงพลาญชัย ใจกลางเมืองร้อยเอ็ด โดยการจัดงานในรูปแบบที่ยิ่งใหญ่ทุกๆ ปี เริ่มตั้งแต่การจัด ขบวนแห่กระทงย้อนยุคเมืองสาเกตนคร อันเป็นเมืองโบราณในอดีตของร้อยเอ็ด พร้อมขบวนเมือง บริวารทั้ง 11 หัวเมือง (ประเสริฐ-สมพงษ์ อัครแสงพิทักษ์, 2554)

จากความสำคัญและปัญหาดังกล่าวมาข้างต้นทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษานาฏกรรมในขบวนแห่ประเพณีสมมน้ำคั้นเพ็งเส็งประทีป จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นประเพณีที่สืบทอดมาจากคนรุ่นหลังเพื่อปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน และมีการส่งเสริมให้เป็นประเพณีที่มีชื่อเสียงอีกหนึ่งประเพณีของชาวจังหวัดร้อยเอ็ด ที่มีลักษณะโดดเด่นและยิ่งใหญ่ ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญในองค์ประกอบและนาฏกรรมของขบวนแห่ในประเพณีสมมน้ำคั้นเพ็งเส็งประทีปจังหวัดร้อยเอ็ด ที่จะศึกษา ประวัติ และ องค์ประกอบของขบวนแห่ประเพณีสมมน้ำคั้นเพ็งเส็งประทีป ที่มาของรูปแบบการแสดงตามเชื้อชาติ มาปรากฏเป็นการแสดงในการเล่าเรื่องประเพณีสมมน้ำคั้นเพ็งเส็งประทีปของชาวจังหวัดร้อยเอ็ด

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษานาฏกรรมในขบวนแห่ประเพณีสมมาน้ำคั้นเพ็งเส็งประทีป จังหวัดร้อยเอ็ด
- 2.2 เพื่อศึกษาองค์ประกอบในขบวนแห่ประเพณีสมมาน้ำคั้นเพ็งเส็งประเพณี จังหวัดร้อยเอ็ด

3. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

- 3.1 ได้ทราบถึงประวัติของประเพณีสมมาน้ำคั้นเพ็งเส็งประทีปจังหวัดร้อยเอ็ด
- 3.2 ได้ทราบถึงผลขององค์ประกอบในรูปแบบของขบวน แนวความคิด เครื่องแต่งกายดนตรี และการสร้างสรรค์ของนาฏกรรมที่ปรากฏในขบวนแห่ประเพณีสมมาน้ำคั้นเพ็งเส็งประทีปจังหวัดร้อยเอ็ด

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยได้สำรวจข้อมูลทั่วไปของชุมชน และในพื้นที่ที่จะทำการศึกษาวิจัย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ กลุ่มผู้รู้ ประกอบด้วย อาจารย์ด้านนาฏศิลป์ จำนวน 3 คน อาจารย์ด้านเครื่องแต่งกาย จำนวน 3 คน และ นักดนตรี จำนวน 3 คน รวม 9 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือแบบสัมภาษณ์ แบ่งเป็น 2 แบบ แบบที่ 1 แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง จะใช้สัมภาษณ์กลุ่มบุคคลกร ประเภทกลุ่มผู้นำในการจัดการ กลุ่มผู้รู้ แบบที่ 2 แบบสัมภาษณ์ชนิดที่ไม่มีโครงสร้าง จะใช้สัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้ ในการดำเนินการในแต่ละกลุ่มที่จัดการเพื่อน

การเก็บรวบรวมผู้วิจัยใช้หลักการเก็บข้อมูลที่มีลักษณะสอดคล้องกับความมุ่งหมายของการวิจัย และสามารถตอบคำถามของการวิจัยได้ตามที่กำหนดไว้ ซึ่งมีวิธีการเก็บข้อมูลดังนี้ 1)การเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนาฏกรรม 2)การเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้ใช้วิธีสำรวจ สัมภาษณ์ และการสนทนาอย่างใกล้ชิด เพื่อที่จะได้ตรวจสอบข้อมูลที่สมบูรณ์ตรงกับข้อเท็จจริงมากขึ้น 3)การสังเกต ผู้วิจัยใช้วิธีสังเกตแบบไม่ส่วนร่วม โดยสังเกตรูปแบบ ของนาฏกรรมที่ปรากฏในขบวนแห่ประเพณีสมมาน้ำคั้นเพ็งเส็งประทีปจังหวัดร้อยเอ็ด 4)การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและแบบไม่มีโครงสร้าง

การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัยโดยนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและจากข้อมูลภาคสนามที่ได้จากการสังเกต สัมภาษณ์ การสนทนา มาทำการวิเคราะห์โดยมีขั้นตอนดังนี้ 1)ตรวจสอบข้อมูล 2)นำข้อมูลที่ได้มาจัดหมวดหมู่ 3)สรุปและวิเคราะห์ข้อมูลแต่ละกลุ่มจากเครื่องมือ 4)นำข้อมูลที่ได้มาเรียบเรียงตามความวัตถุประสงค์

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยเรียงผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายที่กำหนด โดยการใช้การนำเสนอในลักษณะเชิงพรรณนาวิเคราะห์

5. ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง นาฏกรรมในขบวนแห่ประเพณีสมมาน้ำคั้นเพ็งเส็งประทีป จังหวัดร้อยผลของการวิจัยสรุปได้ดังนี้

5.1 ผลการศึกษา นาฏกรรมในขบวนแห่ประเพณีสมมาน้ำคั้นเพ็งเส็งประทีป จังหวัดร้อยเอ็ดพบว่างานประเพณีที่สำคัญที่สุดของชาวไทย ที่ยึดถือกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ อย่างหนึ่งนั่น คือ ประเพณีลอยกระทง ซึ่งจัดขึ้นในวันเพ็ญเดือน 12 ของทุกปี โดยมีความเชื่อว่าการลอยกระทงจะปิดเป่าความทุกข์ หรือปัญหาต่างๆ ให้ผ่านพ้นไปในการจัดงานแต่ละแห่งก็ไม่ยิ่งใหญ่มากนัก ดังนั้น จึงมีแนวคิดว่าการประเพณีลอยกระทงของชาวอีสานนั้น เห็นว่ายังไม่ถึงจังหวัดใดที่เป็นผู้นำหรือตัวแทนในการจัดงานให้ยิ่งใหญ่เป็นที่แพร่หลาย ซึ่งจังหวัดร้อยเอ็ดเห็นว่าเมื่อมีสถานที่อันเหมาะสมอย่างบึงพลาญชัย ที่พัฒนาได้สวยงามที่สุด จนสามารถรับรองนักท่องเที่ยวได้จำนวนมาก และสามารถร่วมลอยกระทงได้ จึงสมควรที่จะเป็นผู้นำในการจัดประเพณีลอยกระทงอันยิ่งใหญ่พร้อมกับได้เรียกชื่อของงานให้มีความเหมาะสมในรูปแบบของชาวอีสานยิ่งขึ้น จึงได้ใช้ชื่อของงานนี้ว่า “ประเพณีสมมาน้ำคั้นเพ็งเส็งประทีป” และมีความหมายคือ สมมา คือ การขอขมา สมมาน้ำ จึงหมายถึงการขอขมาน้ำที่มีพระคุณ ที่ได้ใช้ประโยชน์อย่างสุรุ่ยสุร่าย ทำให้แม่น้ำลำคลองสกปรก คั้นเพ็ง คือ คั้นเดือนเพ็ญ เส็ง คือการแข่งขัน และประทีป คือ ลอยกระทง นั้นเอง และเทศบาลเมืองร้อยเอ็ดได้จัดงานขึ้นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2542 โดยก่อนหน้านั้นตั้งแต่สมัยอดีตเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด เป็นองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่คอยส่งเสริม อนุรักษ์ประเพณีของท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไปและในปี พ.ศ.2563 สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดร้อยเอ็ด ร่วมกับชมรมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดร้อยเอ็ด องค์การบริหารส่วนจังหวัดร้อยเอ็ด เทศบาลเมืองร้อยเอ็ด ส่วนราชการ หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ สถานศึกษา พ่อค้า และประชาชนชาวจังหวัดร้อยเอ็ด กำหนดจัดงานประเพณี “สมมาน้ำ คั้นเพ็งเส็งประทีป” ครั้งที่ 22 ประจำปี พ.ศ.2563 ขึ้นระหว่างวันที่ 30-31 ตุลาคม พ.ศ.2563 ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ร้อยเอ็ด และบึงพลาญชัย

นาฏกรรมที่ปรากฏในขบวนแห่ประเพณีสมมาน้ำคั้นเพ็งเส็งประทีป นาฏกรรมที่ปรากฏในขบวนแห่ประเพณีสมมาน้ำคั้นเพ็งเส็งประทีป เกิดจากการสร้างสรรค์การแสดงของนาฏยประดิษฐ์ที่ทำให้เกิดการรำรำในรูปแบบของนาฏศิลป์ และสามารถแบ่งออกได้ 3 ลักษณะของนาฏกรรมจากขบวนแห่ 11 หัวเมือง ที่ผู้วิจัยได้ศึกษา คือ 1)การใช้ท่ารำรำแบบนาฏศิลป์พื้นเมืองทางภาคอีสาน คือลักษณะของนาฏศิลป์พื้นเมือง เป็นลักษณะของการใช้ท่าที่มีการย่อจังหวะแบบต่อเนื่องกัน

ตามจังหวะของทำนองเพลง และมีการวาดท่าฟ้อนโดยใช้มือแบบการฟ้อนทางภาคอีสาน และการใช้ สะโพกหรือการส่ายสะโพกตามจังหวะเพลง ตามจังหวะเพลงที่ช้าหรือเร็ว 2) การใช้ท่ารำแบบ นาฏศิลป์สมัยทวารวดี คือลักษณะที่มีการวางส้นเท้า การเขย่งเท้า และการใช้ส้นเท้าอีกข้างวางลงที่ ข้อเท้าของอีกเท้าด้านหนึ่ง และมีการเปิดเหลี่ยมของหน้าขา และมีการใช้มือที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ คือการจับที่ใช้นิ้วหัวแม่มือจรดกับปลายนิ้วชี้ให้มีลักษณะเป็นวงกลม ตามลักษณะของนาฏศิลป์สมัย ทวารวดี 3)การรำแบบขอม คือลักษณะของการใช้ท่ารำแบบนางอัปสรเพราะมีการใช้วงสูงในการ ร่ายรำ มีการเหนียวเท้า

5.2 ผลการศึกษาการประกอบสร้างในขบวนแห่ประเพณีสมมาน้ำคืนเพ็งเส็งประเพณี จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า การประกอบสร้างในขบวนแห่ประเพณีสมมาน้ำคืนเพ็งเส็งประเพณี แบ่งออกได้ดังนี้

5.2.1 รูปแบบของขบวนแห่ ประกอบด้วย ป้ายเมือง ขบวนนาฏกรรมสัญลักษณ์ของ เมือง เครื่องบรรณาการ กระทง เจ้าเมือง มเหสี โอรส และพระธิดา เครื่องสูง ทหาร และบุคลากร ประจำขบวน

5.2.2 เครื่องแต่งกาย แบ่งตามลักษณะของแต่ละหัวเมืองซึ่งสามารถแบ่งออกได้ 3 ลักษณะ คือ 1)การแต่งกายแบบพื้นเมืองอีสาน 2)การแต่งกายแบบสมัยทวารวดี 3)การแต่งกาย แบบขอม

ภาพที่ 1 การแต่งกายแบบทวารวดี ขบวนเมืองเชียงขวาง

5.2.3 อุปกรณ์ประกอบการแสดง มีการใช้อุปกรณ์ประกอบการแสดง แบ่งออกเป็น 1) โคมไฟ 2) ดอกไม้ 3) โห่ 4) หม้อดิน ซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการแสดงในแต่ละหัวเมืองที่ปรากฏในการแสดง

5.2.4 ดนตรี ดนตรีที่ใช้ในการบรรเลงประกอบการแสดงในขบวนแห่สมมน้ำคั้นเพียงเสีงประทีป สามารถแบ่งออกได้ 2 ประเภท ดังนี้ 1) วงดนตรีพื้นเมืองวิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด 2) ใช้แถบบันทึกเสียง

5.2.5 ลีลาท่ารำ ลีลาในการรำรำเป็นการรำรำที่ใช้กระบวนท่าที่เกิดจากการสร้างสรรค์ที่มีในลักษณะของรูปแบบนาฏยประดิษฐ์ ดังนั้นลีลาท่ารำก็จะอยู่ในรูปแบบของแตละนาฏกรรมของนาฏศิลป์ที่ปรากฏในขบวน ดังนี้

1) ลีลาท่ารำแบบนาฏศิลป์พื้นเมือง รูปแบบของลีลาคือการใช้จังหวะของย่าเท้าหรือการส่ายสะโพกให้สวยงาม

2) ลีลาท่ารำแบบนาฏศิลป์สมัยทวารวดี รูปแบบของลีลาคือการใช้สัดส่วนของร่างกาย ไม่ว่าจะเป็นการวางเท้า หรือ การวาดแขนในรูปแบบของการทำให้เห็นเหลี่ยมของวง

ภาพที่ 2 นาฏกรรมแบบทวารวดี ขบวนเมืองเชียงขวาง

3) ลีลาท่ารำแบบนาฏศิลป์ขอม รูปแบบการใช้ลีลาท่ารำ คือการใช้แขนในการวาดให้เป็นวงสูงและการใช้เหลี่ยมของขา

6. อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษา นาฏกรรมในขบวนแห่ประเพณีสมมาน้ำคั้นเพ็งเส็งประทีป จังหวัดร้อยเอ็ด พบประเด็นข้อค้นพบจากการวิจัยสามารถนำมาอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

6.1 ประเพณีสมมาน้ำคั้นเพ็งเส็งประทีป เป็นประเพณีที่มีจัดงานได้ยิ่งใหญ่อีกหนึ่งประเพณีของชาวจังหวัดร้อยเอ็ด หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสมมาน้ำคั้นเพ็งเส็งประทีป ได้มีการสืบทอดประเพณีนี้มาช้านาน และถือเป็นงานบุญที่ใหญ่ที่สุดในภาคอีสาน จัดขึ้นในวันเพ็ญเดือน 12 ของทุกปี โดยมีความเชื่อว่าการลอยกระทงจะปิดเป่าความทุกข์ และเป็นการขอมาพระแม่คงคา เพื่อให้ชาวจังหวัดร้อยเอ็ดได้อยู่เย็นเป็นสุข ที่เป็นเช่นนี้เพราะสอดคล้องกับ(อัจฉรา อุดมศิลป์, 2553) ที่ว่าการลอยกระทงเป็นการบูชาขอพระคุณพระแม่คงคาหรือเทพเจ้าแห่งน้ำ อีกทั้งเป็นการแสดงความคารวะขอภัยที่ได้ลงอาบ หรือปล่อยสิ่งปฏิกูลลงน้ำ ไม่ว่าจะตั้งใจหรือไม่ก็ตาม การลอยเคราะห์โรคภัยและทุกข์โศกให้ไหลไปกับสายน้ำ อันเป็นธรรมเนียมประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่ครั้งโบราณ

6.2 นาฏกรรมที่ปรากฏในขบวนแห่ประเพณีสมมาน้ำคั้นเพ็งเส็งประทีป จะเห็นได้ว่า นาฏกรรมที่ปรากฏในขบวนแห่นั้น มีการแบ่งนาฏศิลป์หรือนาฏกรรมที่ปรากฏในขบวนนั้นได้ 3 แบบ คือ 1)นาฏกรรมแบบพื้นเมือง 2)นาฏกรรมแบบสมัยทวารวดี 3)นาฏกรรมแบบขอม แต่ละนาฏกรรมนั้นเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงวัฒนธรรมและยุคสมัยของแต่ละขบวนแห่ได้อย่างชัดเจน จึงสอดคล้องกับ (สุรพล วิรุฬห์รักษ์, 2547)ลักษณะที่แปลกใหม่ในการแสดงนาฏศิลป์ต่างๆ ทั้งเก่า และใหม่ที่ปรากฏและที่มีความโดดเด่นของนาฏศิลป์ทั้งหลายเหล่านั้นลักษณะเด่นของนาฏศิลป์

จะเห็นได้ว่าประเพณีสมมาน้ำคั้นเพ็งเส็งประทีป เป็นประเพณีที่มีมานาน และมีรูปแบบของนาฏกรรมและขบวนแห่ที่โดดเด่น ถือเป็นประเพณีที่ยิ่งใหญ่อีกหนึ่งประเพณีของชาวจังหวัดร้อยเอ็ด

7. องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยพบว่านาฏกรรมเป็นข้อบ่งบอกให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์และความเข้มแข็งทางด้านวัฒนธรรมที่ชุมชนยังคงรักษาอยู่ อัตลักษณ์ของนาฏกรรมส่งผ่านทางองค์ประกอบทางการแสดงได้แก่ ท่ารำ ดนตรี และการแต่งกาย สามารถเป็นภาพแทนของชาติพันธุ์ที่หลากหลายในประวัติศาสตร์ของเมืองได้อย่างชัดเจนจากขบวนแห่ในประเพณีในประเพณีสมมาน้ำคั้นเพ็งเส็งประทีป จังหวัดร้อยเอ็ด นอกจากขบวนแห่ที่สวยงามที่เล่าเรื่องเมืองร้อยเอ็ดในอดีตแล้ว นาฏกรรมในขบวนแต่ละขบวนยังโดดเด่นในอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์และยังเป็นการเล่าขานเรื่องราวประวัติศาสตร์เมืองร้อยเอ็ดที่ถ่ายทอดผ่านในรูปแบบของขบวนแห่ประเพณีสมมาน้ำคั้นเพ็งเส็งประทีป จังหวัดร้อยเอ็ดอีกด้วย

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

8.1.1 ประเพณีสมมาน้ำคั้นเพ็งเส็งประทีป จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นประเพณีที่สร้างสรรค์ขึ้นจากความศรัทธา นอกจากนี้ยังมีผลทางด้านจิตใจ และยังเป็น การส่งเสริมเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมของ กลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดร้อยเอ็ด ทั้งนี้ยังเป็นการส่งเสริมการแสดงออกทางวัฒนธรรมที่สามารถต่อยอด พัฒนาและดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยว

8.2 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ

8.2.1 นาฏกรรมในขบวนแห่ประเพณีสมมาน้ำคั้นเพ็งเส็งประทีป เป็นนาฏกรรม ที่สร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่ มีผสมผสานวัฒนธรรมและนาฏกรรมตามอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ที่โดดเด่น และ เป็นที่ยอมรับของชาวจังหวัดร้อยเอ็ด จึงควรมีการอนุรักษ์และพัฒนา นาฏกรรมที่ปรากฏในขบวนแห่ ประเพณีสมมาน้ำคั้นเพ็งเส็งประทีป จังหวัดร้อยเอ็ด ของแต่ละท้องถิ่นเพื่อสร้างนวัตกรรมจากภูมิ ปัญญาและยังสามารถประยุกต์ให้เหมาะสมกับสถานการณ์

8.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

8.3.1 ประเพณีสมมาน้ำคั้นเพ็งเส็งประทีป เป็นประเพณีที่แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมและ ประวัติของจังหวัดร้อยเอ็ด ที่มีความเชื่อและความศรัทธาต่อพระแม่คงคา จึงควรแก่การศึกษาและ เก็บบันทึกข้อมูลไว้ เพื่อให้เห็นถึงประเพณีที่เป็นภูมิปัญญาแก่ควรต่อการรักษา

8.3.2 ควรมีการการเก็บรวบรวมข้อมูลของประเพณีสมมาน้ำคั้นเพ็งเส็งประทีปและ นาฏกรรมที่ปรากฏในขบวนแห่ เป็นการสร้างสรรค์นาฏกรรมผลงานทางด้านการแสดง ที่เป็นการต่อ ยอดในคุณค่าทางด้านศิลปะการแสดงของวัฒนธรรมให้มีการพัฒนาไปตามยุคสมัย

9. เอกสารอ้างอิง

- นิพนธ์ สุขสวัสดิ์. (2529). **วรรณคดีเกี่ยวกับชนบประเพณีไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : โครงการตำรา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ประเสริฐ-สมพงษ์ อัครแสงพิทักษ์. (2554). **หนังสือพิมพ์บ้านเมือง**. ศูนย์นิเทศอีสานสิรินธร สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สมชัย ใจดี, ยรรยง ศรีวิริยาภรณ์. (2531). **ประเพณีและวัฒนธรรมไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 3. มหาสารคาม : สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2543). **หลักการแสดงนาฏศิลป์ทริทธรศน์**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อัจฉรา อุดมศิลป์. (2553). **แนวทางการอนุรักษ์ประเพณีลอยกระทงในโบสถ์วัดไทร้อย้อย ตำบลสากเหล็ก อำเภอสากเหล็ก จังหวัดพิจิตร**. การศึกษาอิสระปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น. วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

10. คำขอบคุณ

การวิจัยฉบับนี้ได้สำเร็จลุล่วงมาด้วยดีต้องขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.อุรารมย์ จันทมาลา และ รองศาสตราจารย์ ดร.ปัทมาวดี ชาญสุวรรณ ที่ได้ให้คำปรึกษาแนะนำ ตรวจสอบแก้ไข ข้อบกพร่องต่างๆ เป็นอย่างดีตลอดมา ขอขอบคุณ คุณแม่ฉวีวรรณ ดำเนิน ศิลปินแห่งชาติ ผู้ให้ข้อมูล และผู้เชี่ยวชาญ ขอขอบพระคุณนายกเทศมนตรี และผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ได้เสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไขให้วิจัยเล่มนี้สมบูรณ์ถูกต้องกราบขอบพระคุณ